

Zoals het brood

Geestelijk leven in het spoor van het Avondmaal

Preek over zondag 29 en 30 (ds. Jos Douma)

Schriftlezing: Lucas 24:25-35

Ze worden steeds lager. Al maar lager. Je ziet het overal om je heen gebeuren. Steeds lager. De kerkmuren. Er zijn vele nieuwe contacten ontstaan dankzij die verlaagde muren. Contacten met christenen die we eerder nooit ontmoet hadden.

Ook de muren tussen de kerken van de Reformatie en de Rooms-katholieke kerk lijken aanmerkelijk lager te zijn geworden. Zo is er momenteel het een en ander te doen in gereformeerd-vrijgemaakte kerken over de uitspraak dat gereformeerden best aan de mis kunnen deelnemen, als dat zo uitkomt.

Maar we hoeven niet eens een standpunt in een kerkelijke discussie in te nemen. We kunnen ook dichtbij blijven: ik denk dat er ook onder ons zoals we hier zitten genoeg zijn die wel iets herkennen van de aantrekkingskracht van de katholieke geloofsbeleving – want daar is zoveel meer ruimte voor stilte, voor rust, voor symbolen, voor het mysterie, voor de gekruisigde Christus. Als Jezus ergens in een kerk in alle zichtbaarheid in het midden staat, is dat wel in de Rooms-katholiek Kerk. Niet voor niets schrijft paus Benedictus XVI een boek over Jezus, een boek dat ook onder protestanten zijn duizenden verslaat.

--

En dan hakt het er weer behoorlijk in. 'En daarom is de mis in de grond van de zaak niets anders dan een vervloekte afgoderij.' Moet dat nu zo? Ja, zou ik willen zeggen, als we de Catechismus laten staan in zijn historische context. Dan lijkt het me volkomen legitiem om het zo te zeggen. In de tijd van de Reformatie sprak het Rooms-Katholieke Concilie het ene na het andere 'anathema sit' uit: ... die zij vervloekt, Als je binnen de wereldwijde Katholieke Kerk een afwijkende mening had, dan kreeg je het al snel te horen: Anathema! 'Ieder die deze leer niet brengt, die zij vervloekt!' En de Catechismus geeft daarvan als het ware een echo. Heel bescheiden. Het gebeurt maar één keer: een vervloekte afgoderij. Een 16e eeuwse koekje van eigen rooms-katholiek deeg, zou je kunnen zeggen. Historisch helemaal begrijpelijk en verantwoord dus.

Maar dan blijft toch de vraag knagen: zouden we het nu nog zo formuleren? Ik denk het niet. Geeft de Catechismus hier weer hoe alle rooms-katholieke christenen de mis beleven? Ik denk het niet. Vandaag de dag zouden we, zonder ingrijpende verschillen die er zijn te ontkennen, toch voorzichtiger en bescheidener en liefdevoller formuleren.

--

En vanmiddag zou ik eigenlijk iets willen proeven met elkaar van wat er misschien te leren is van de rooms-katholieke geloofsbeleving. Zeker is er een essentieel verschil tussen de Roomse leer over wat er met het brood gebeurt tijdens de consecratie (het zou dan veranderen in het echte lichaam van

Christus) en de gereformeerde leer die eigenlijk zegt: met dat brood gebeurt helemaal niks. Maar daarmee, met dat 'helemaal niks', kan het allemaal ook weer zo gewoon en zo vlak worden, zo ontdaan van enig mysterie, dat je je de vraag kunt stellen of het alléén maar winst was dat de gereformeerden de katholieke leer over het Avondmaal hebben afgewezen en bestreden.

Daarom wil ik vanmiddag een verbinding zoeken. Zelf verlang ik ook naar een diepere beleving van het Avondmaal. Een beleving waarin meer ruimte is voor het mysterie, meer ruimte voor symboliek, meer ruimte voor verdieping. Ik ben op zoek naar een dieper inzicht in het geheim van het Avondmaal. Ik geloof dat de viering ervan in onze traditie te sober, te statisch, te mysterieeloos is geworden, en dat er heel erg veel aandacht is gegaan naar de vraag over de toelating tot het Avondmaal. Maar wat is nu de betekenis, de zin van dat brood – want daartoe wil ik me nu beperken – dat **genomen** wordt, dat **gezegend** wordt, dat **gebroken** wordt en dat wordt **uitgedeeld**?

Hierover heb ik in de voorbije week veel geleerd van een rooms-katholieke priester. Hij geniet ook onder protestanten grote bekendheid en wordt door hen misschien wel meer gelezen en gewaardeerd wordt dan door de katholieken. Zijn naam is Henri Nouwen. En het boek dat ik van de week las om een dieper zicht te krijgen op het mysterie van het brood heet 'Een parel in Gods ogen. Gedachten over de betekenis van een mensenleven.' In de kern van dat boek spreekt Nouwen over vier woorden die in zijn leven een heel belangrijke rol hebben gespeeld. Dit zijn de vier woorden:

Nemen – Zegenen – Breken – Geven

U herkent ze misschien wel direct. Dat gaat over het brood dat genomen, gezegend, gebroken en gegeven wordt. En de gouden greep die Nouwen doet is deze: hij ziet ons mensenleven als dat brood. Wij worden genomen, gezegend, gebroken en gegeven. Dat is de essentie van geestelijk leven, van leven in Christus. Dat we ontdekken dat wij door God worden genomen (of uitgekozen), dat wij door God worden gezegend, dat wij door God worden gebroken en dat wij door God worden gegeven.

Nu zijn dat maar niet vier willekeurige woorden die deze rooms-katholieke priester heeft uitgekozen en toevallig naast elkaar heeft gezet. We lazen net het slotstuk van het verhaal van de Emmaüsgangers. Een meeslepend verhaal over twee mannen met brandende harten omdat ze zo dichtbij Jezus zijn en hem toch niet herkennen. Wanneer herkennen ze Hem? Ze herkennen Hem niet als Hij spreekt maar pas aan tafel. Vers 30:

Toen hij met hen aan tafel aanlag,
nam (*laboon*) hij het brood,
sprak het **zegengebed** (*eulogèse*) uit,
brak (*klasas*) het
en **gaf** (*epedidou*) het hun.

Ziet u het: precies de vier woorden van Henri Nouwen. Nouwen verwijst overigens zelf niet naar deze tekst. Hij had ook nog kunnen verwijzen naar Lucas 9 waar het verhaal van de vijf broden en twee vissen wordt verteld. In vers 16 staat:

Jezus **nam** (*laboon*) de vijf broden en de twee vissen, keek omhoog naar de hemel en sprak er het **zegengebed** (*eulogèsen*) over uit. Daarna **brak** (*kateklase*) hij het brood en **gaf** (*edidou*) het met de vissen aan zijn leerlingen om aan de menigte uit te delen.

En om even compleet te zijn, noem ik ook de instelling van het Avondmaal door Jezus zelf in Lucas 22:14-20. In vers 19 staat:

En hij **nam** (*laboon*) een brood, sprak het **dankgebed** (*eucharistèsas*) uit, **brak** (*eklase*) het brood, **deelde** (*edooken*) het uit en zei: 'Dit is mijn lichaam dat voor jullie **gegeven** (*didomenon*) wordt. Doe dit, telkens opnieuw, om mij te gedenken.'

Dus die vier woorden én hun volgorde zijn volkomen Bijbels. Mee op basis van wat ik van Nouwen heb geleerd wil ik deze vier woorden nu met u gaan verkennen. We gaan er hardop over mediteren zou je kunnen zeggen. We laten het op ons inwerken wat deze woorden willen zeggen. Eerst passen we ze toe op Jezus, want het brood van het Avondmaal is allereerst verbonden met Hem, met Christus Jezus. Dus we verdiepen ons erin wat het betekent dat Jezus wordt genomen, gezegend, gebroken, gegeven. Vervolgens passen we ze toe op onszelf, als volgelingen van Jezus, die door het geloof één met Hem zijn. Wij zijn ook zelf dat brood. Wij worden door God genomen, gezegend, gebroken en gegeven.

En zo hoop ik dat we diepe dingen mogen delen en over ons geestelijk leven, ons leven in Christus, iets heel nieuws mogen leren.

--

Jezus: genomen, gezegend, gebroken, gegeven

Eerst willen we zien wat het betekent dat Jezus wordt genomen, gezegend, gebroken en gegeven. We staan hier voor het Christus-mysterie, voor de diepe werkelijkheid van het verzoeningswerk van Jezus Christus zoals we die in de viering van het Avondmaal en in het bijzonder bij het brood mogen zien en ervaren. Dit is een oefening in het aanbidden van Jezus, een oefening in het Hem dieper leren kennen. En ik wil u vragen om mee te gaan in die oefening, om mee te kijken en u te verwonderen over onze Heer.

In de eerste plaats wordt Jezus **genomen**. God zelf neemt zijn Zoon. God zelf kiest zijn Zoon uit om het weer goed te maken tussen Hem en de mensen. En dat is iets heel moois: uitgekozen worden. Ik denk dat Jezus dat op zijn allermooist ervaren heeft toen Hij werd gedoopt in de Jordaan, toen die stem uit de hemel klonk: 'Jij bent mijn geliefde Zoon, in jou vind ik vreugde' (Marcus 1:11). En dat gebeurt opnieuw als Jezus wordt verheerlijkt op de berg, waar Hij wordt aangewezen door zijn Vader: 'Dit is mijn geliefde Zoon, in hem vind ik vreugde. Luister naar hem!' (Matteüs 17:5). En dit is een vervulling van wat Jesaja al had geprofeteerd: 'Hier is mijn dienaar, hem zal ik steunen, hij is mijn uitverkorene, in hem vind ik vreugde, ik heb hem met mijn geest vervuld' (Jesaja 42:1). Ja, dat is ten diepste de betekenis van het nemen: God neemt Jezus, God heeft Hem uitverkoren om zijn geliefde te zijn!

In de tweede plaats wordt Jezus **gezegend**. Dat hangt er nauw mee samen. Gezegend worden betekent dat er goede woorden over je worden uitgesproken. In het Griekse is dat *eulogeo*. *Eu* betekent: goed. *Logeo* betekent: spreke. Goed spreken. In het Latijn vinden we het terug in de naam van de huidige paus: Benedictus. *Bene* betekent: goed. *Dictus* betekent: gesproken. Goede woorden spreken. Jezus hoort ze: 'Jij bent mijn geliefde Zoon. Ik zegen jou.' En wat zal Jezus zich gezegend hebben geweten toen Petrus zei: 'U bent de messias, de Zoon van de levende God' (Matteüs 16:16). Het waren woorden die de Vader aan Petrus had gegeven om er zijn Zoon mee te zegenen. En God zegende zijn Zoon met deze goede woorden: 'Neem plaats aan mijn rechterhand, ik maak van je vijanden een bank voor je voeten' (Psalm 110:1).

In de derde plaats wordt Jezus **gebroken**. Dat kon alleen maar gebeuren omdat Hij uitverkoren was door God en omdat Hij gezegend door God. Zó als de gekozene en de gezegende werd Hij door God gebroken. Voor ons. Jesaja zegt daarover: 'Maar de HEER wilde hem breken, hij maakte hem ziek. Hij offerde zijn leven voor hun schuld, om zijn nageslacht te zien en lang te leven. En door zijn toedoen slaagde wat de HEER wilde' (Jesaja 53:10). En in de Psalmen lezen we het terug: 'Maar ik ben een worm en geen mens, door iedereen versmaad, bij het volk veracht. Allen die mij zien, bspotten mij, ze schudden meewarig het hoofd' (Psalm 22:7). Het leven van Jezus werd een lijdensweg. Hij sprak er zelf over met de twee mannen, op weg naar Emmaüs: 'Moest de messias al dat lijden niet ondergaan om zijn glorie binnen te gaan?' (Lucas 24:26). En het middelpunt van dat lijden, van dat gebroken worden, wordt gevormd door het kruis. Als al die mensen schreeuwen: 'Weg met hem, weg met hem, aan het kruis met hem' (Johannes 19:15), dan is daarin ook God zelf bezig om zijn plan met het leven van Jezus tot zijn doel te brengen: de verzoening door het kruis, de verzoening die voor iedereen die zich aan Jezus toevertrouwd levensveranderend zal zijn.

In de vierde plaats wordt Jezus **gegeven**. Het is alleen door de dood heen dat Jezus werkelijk aan ons gegeven wordt. Hij gaf zijn leven om zo, door de dood heen, aan ons gegeven te kunnen worden om onze rechtvaardiging en heiliging te zijn. Zelf zegt Jezus daarover: 'Waarachtig, ik verzeker u: als een graankorrel niet in de aarde valt en sterft, blijft het één graankorrel, maar wanneer hij sterft draagt hij veel vrucht' (Johannes 12:24). Jezus draagt vrucht in ons leven omdat Hij voor ons door de dood heen is gegaan. Nu wordt Hij door God aan ons gegeven als onze redding, als onze hoop, als onze toekomst, als ons leven. En Hij geeft zichzelf: 'ik ben gekomen om het leven te geven in al zijn volheid' (Johannes 10:10).

Dit is het Christusmysterie dat we vieren bij het Avondmaalsbrood: Jezus wordt genomen, gezegend, gebroken en gegeven zodat wij kunnen leven.

--

Wij: genomen, gezegend, gebroken, gegeven

Maar dan zetten we de tweede stap. En die ervaar ik als heel nieuw. Zo had ik het nog nooit gezien, totdat Henri Nouwen het me liet ontdekken. Want omdat wij één zijn met Christus, door het geloof in Hem, daarom mogen we dat brood ook zien als onszelf. De Catechismus stelt de vraag voor wie het Avondmaal is. Ik zou die vraag nu zo willen beantwoorden: het Avondmaal is voor hen die belijden dat ze Christus nodig hebben en die tegelijk als Christus willen zijn, dat

is voor hen die door God genomen en door God gezegend en door God gebroken en gegeven willen worden. Wil ik dat? Wilt u dat? Genomen worden, dat is uitgekozen worden. Gezegend worden. Ik denk dat de meesten van ons dat wel willen. Maar willen we door God gebroken worden omdat we alleen langs die weg gegeven kunnen worden? Willen we het lijden en de gebrokenheid in ons leven leren zien als Gods manier om ons leven meer vrucht te laten dragen?

We gaan weer stil staan bij die vier woorden: genomen, gezegend, gebroken, gegeven. En er tekent zich een weg af om te gaan. Een levens weg, een manier van leven, een visie op het leven die misschien nieuw voor ons is. Het gaat om geestelijk leven, leven in Christus. En ik weet dat dat het is waar we voor gemaakt zijn. Hiervoor zijn we bestemd. Allemaal. Of we het kunnen aanvaarden of niet: dit is de geestelijke weg die God met ons wil gaan. En zelf wil ik deze geestelijke weg ook heel graag beter leren kennen.

In de eerste plaats worden we **genomen**. Of met een mooier woord, dat Nouwen hier ook steeds gebruikt: we worden uitgekozen. Dat woord uitverkiezing krijgt hier een nieuwe betekenis. Zoals het brood wordt genomen, wordt uitgekozen, zo worden wij door God uitverkoren om zijn kinderen te zijn. Laat ik het wat directer zeggen: u bent uitgekozen. Ons geestelijke leven begint met de erkenning dat we uitverkoren zijn! U bent geliefden van God. Hij vindt u bijzonder. Lang voordat je geboren was, nog voordat je vader of moeder of wie dan ook van je kon houden, had God je al lief. Hij vindt je kostbaar, al vanaf alle eeuwigheden. Dat is mooi om te horen maar niet zo gemakkelijk om te aanvaarden. Want onze ervaring is dat we zo vaak afgewezen worden. Er is een overweldigende hoeveelheid stemmen die ons toeroepen: 'Je bent niets bijzonders. Je bent maar een klein mensje, een van de vele miljoenen. Wat maakt het uit dat jij er bent?' En we zijn geneigd om het te geloven. En daarom moeten we steeds weer naar Gods stem luisteren en naar plaatsen komen waar die stem klinkt, zodat we het kunnen horen: 'Jij bent zo kostbaar in mijn ogen, zo waardevol, en ik houd zo veel van je' (Jesaja 43:4). Onze doop is hiervan het meest welsprekende getuigenis. Toen wij werden gedoopt in de naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest, toen zei God tegen ons persoonlijk: 'Jij bent van mij. Jij bent mijn kostbaarste bezit. Jou heb ik uitverkoren om voor mij te leven.'

In de tweede plaats worden we **gezegend**. God spreekt goede woorden over ons uit. Hij neemt ons, zijn uitverkorenen, en Hij zegent ons: 'Ik ken je, ik doorgrond je, ik weet het als je zit of staat, ik doorzie van verre je gedachten. Ga je op weg of rust je uit, ik merk het op, met al je wegen ben ik vertrouwd' (naar Psalm 139:1-3). En telkens opnieuw klinken de woorden van de zegenende God: 'de HEER zegent je en hij beschermt je, de Heer doet het licht van zijn gelaat over je schijnen en is je genadig, de Heer wendt je zijn gelaat toe en geeft je vrede' (Numeri 6:24-26). En al die goede woorden die over ons worden gezegd in Christus: dat we heilig zijn, dat we rechtvaardig zijn, dat we een nieuwe schepping zijn, dat we Gods geliefden zijn, dat we nooit meer veroordeeld worden – al die goede woorden zijn even zovele zegeningen van onze goede goed. Telkens als we deze woorden horen: 'Genade is er voor u en vrede', telkens mogen we het dan weer ervaren: we zijn Gods uitverkoren, Gods gezegende kinderen in Christus.

In de derde plaats worden we **gebroken**. En ik kan me voorstellen dat we dan even de adem inhouden. Dit aanvaarden we wel: het leven onder de zon is

gebroken. God brengt gebrokenheid in ons leven en roept ons op om het te leren aanvaarden als iets positiefs. Van nature willen we pijn en lijden vermijden. We gaan het zoveel mogelijk uit de weg, we omzeilen het, we negeren het. En als het toch komt, verzetten we ons ertegen. Maar het is Gods bedoeling dat we in het spoor van Jezus gaan, langs de weg van de graankorrel: 'als een graankorrel niet in de aarde valt en sterft, blijft het één graankorrel, maar wanneer hij sterft draagt hij veel vrucht' (Johannes 12:24). En Jezus zegt ook dit: 'Iedere rank aan mij die geen vrucht draagt snijdt hij weg, en iedere rank die wel vrucht draagt snoeit hij bij, opdat hij meer vruchten draagt' (Johannes 15:2). Alleen als we God toelaten om in ons leven te snoeien, zullen we geestelijk kunnen groeien. En Jezus, de gekruisigde, zegt: 'Wie achter mij aan wil komen, moet zichzelf verloochenen, zijn kruis op zich nemen en mij volgen. Want ieder die zijn leven wil behouden, zal het verliezen, maar wie zijn leven verliest omwille van mij, zal het behouden' (Matteüs 16:24-25). We hoeven ons kruis niet zoeken of te creëren. Jezus zegt alleen: 'Neem het op.' Het grote geheim van ons leven als Gods uitverkoren en gezegende kinderen is dat alles wat we doormaken een stap kan zijn op weg naar onze volledige menswording. Niet alleen Jezus' weg naar de glorie ging door het lijden heen, ook onze weg naar vernieuwing en genezing gaat door alle pijn en moeite heen die ons leven binnenkomt. Onze gebrokenheid is onmisbaar voor ons geestelijk leven.

In de vierde plaats worden we **gegeven**. Alleen het brood dat gebroken wordt, kan worden uitgedeeld. En wij, wij kunnen ons pas echt aan God geven en aan de ander geven door de gebrokenheid heen. Juist in onze kwetsbaarheid en gekwetstheid leren we wie we in Christus mogen zijn, en juist dan zullen we beter in staat zijn om ons leven te geven. Om onszelf te geven aan God, als een levend dankoffer. Om onszelf te geven aan de mensen om ons heen: niet zozeer onze bezittingen of onze talenten, maar onszelf, ons hart, onze ziel. Want dat is het kostbaarste wat we de ander kunnen geven. Nouwen schrijft: 'Ik kom meer en meer tot de ontdekking dat ik de ander niets mooiers kan geven dan mijn eigen levensvreugde, mijn eigen innerlijke vrede, mijn eigen stilte en eenzaamheid, mijn eigen welbevinden.'

--

In het evangelie komen we een vrouw tegen die alles geeft. Een vrouw die aan Jezus wordt gegeven, met heel haar leven, met alles wat ze heeft. Ik wil dat verhaal tenslotte aanreiken, met de uitnodiging er thuis zelf verder over na te denken en te ontdekken hoe het genomen, gezegend, gebroken en gegeven worden in haar leven gestalte krijgt. We lezen Lucas 7:36-39 en 44-47 ...

Heer Jezus, dank U voor uw leven en uw lijden en de intense betekenis daarvan voor ons zoals we hier zitten. Dank U dat U het brood bent dat leven geeft. Leer ons om, door te eten van het brood, ons ook zelf te zien als dat brood: door God uitverkoren en gezegend als geliefde kinderen, door Hem gebroken – o, Heer, wat kan dat pijnlijk en moeilijk zijn en wat verzetten we ons er soms tegen – gebroken om gegeven te kunnen worden, om veel vrucht te dragen door de gebrokenheid heen. In Jezus' naam. Amen.

Handreiking voor de liturgie

Liedboek Gezang 188:1,2

Gebed

Lezing Catechismus Zondag 29-30

Psalm 15:1,2,3,4

Schriftlezing Lucas 24:25-35

Gereformeerd Kerkboek Gezang 125:1,2,3

Onderwijs

Gebed

Gereformeerd Kerkboek Gezang 125:4,5,6

Dankzegging

Collecte

Liedboek Gezang 75:1,2,3